

Almennt um starfsemina á árinu 2022

Í ár var unnið eftir hefðbundnu skipulagi í frumstarfsemi Ísteka þar sem blóð er tekið úr fylfullum hryssum til að afla hráefnis til vinnslu lokaafurðar sem er eCG/PMSG homóníð. Hagnýting þess hefur margvíslegan ávinning í för með sér sem víða hefur verið rakið og verður ekki endurtekið hér. Í vor var hestum sem endranær sleppt í hólfi á tímabilinu frá um 23. maí til um 10. júní. Blóðtökur hófust um miðjan júlí og stóðu yfir til upphafs daga október. Í ár tók gildi ný reglugerð, nr. 900/2022, um blóðtöku úr fylfullum hryssum, sett á grunni laga nr. 55/2013, um velferð dýra. Fyrirtækið fagnar þessari nýju reglugerð og telur flest ákvæði hennar greininni til bóta.

Fjöldi blóðtökuhryssna í ár var 4.141 og heildarfjöldi hryssna í stóðum bænda 4.779. Meðalgóð hryssa í ár gaf 5,0 sinnum en meðaltalið er 5,8 sinnum sé eingöngu litið til þeirra sem gáfu blóð. Alls var tekið blóð í um 24 þúsund skipti. Stafstöðvar voru um 90 í ár samanborið við tæplega 120 í fyrra.

Árangur hryssna 2022

Hlutfallsleg dreifing á meðalfjölda blóðtökuskipta hjá hryssum árið 2022. Meðaltal árána 2017-2021 til samanburðar. Staðalfrávik milli ára í sviga.

Skiptafjöldi hryssu	Hlutfall 2022	Meðalhlutfall árin 2017-2021 (staðalfrávik milli ára í sviga)
1	3,3%	1,5% (0,6)
2	6,3%	6,8% (0,8)
3	7,7%	9,2% (1,4)
4	8,2%	8,7% (1,1)
5	9,8%	12,2% (1,1)
6	13,4%	15,9% (0,4)
7	31,0%	29,7% (2,3)
8	20,3%	16,0% (2,5)

Taflan sýnir að allt bendir til að hlutfall úrvalsgóðra hryssna hvað varðar þann þátt sem hér er verið að vinna með, (gefa blóð 7 og/eða 8 sinnum), fari stækkandi. Hlutfall þeirra var 51,3% á nýliðnu tímabili en 45,7% að meðaltali á viðmiðunartímabilinu. Hæsta hlutfall á viðmiðunartímabilinu var árið 2021 og þá hið sama og nú, eða 51%, en hlutur átta skipta hryssna í ár er heldur hærri. Gefur þetta merki um að framþróun (kynbótaframför) sé í stóðum bænda hvað eiginleikann varðar, eins og lengi hefur verið markmiðið.

Í ár var nokkuð um falskar jákvæðar niðurstöður á rannsóknarstofu sem gerðu að verkum að fleiri hryssur en eðlilegt er gáfu aðeins einu sinni blóð (3,3% árið 2022 í stað 1,5% að meðaltali árin 2017-2021) og fyljuðust því líklega ekki. Starfsfólk rannsóknarstofunnar vinnur nú að því að bæta mæliaðferð upphafssýna. Niðurstöðurnar gefa til kynna að meðalfrjósemin sé yfir 83%. Til samanburðar gaf rannsókn frá því snemma á níunda áratugnum meðalfyljun upp á 82%. Seinni tíma rannsóknir hafa svo leitt í ljós tölur innan við 70%. Hvað frjósemi varðar eins og í fleiri þáttum, s.s. almennu heilsufari og þroska folalda, kemur blóðbúskapurinn vel út í öllum samanburði.

Minni framleiðsla í ár en mikil hækkun afurðaverðs til bænda

Magnið af blóði sem safnaðist í ár var um fjórðungi minna en 2021 vegna fækkunar í hópi bænda en starfsstöðvum fækkaði eins og áður er getið. Ástæðuna telur fyrirtækið að megi fyrst og fremst rekja til þeirra áhrifa sem óheiðarlega unnin og samsett myndbrot AWF, sem dreift var víða og m.a. sýnd í sjónvarpi, höfðu á bændur, ásamt því álagi sem fylgir því að upplifa sig jaðarsettan. Því miður tókst samtökunum það ætlunarverk sitt grátlega vel, að sannfæra margt fólk og samtök með rakalausum fullyrðingum sem þau heimfærðu á atvinnugreinina í heild. Þá er ástæða samdráttarins einnig rakin til erfiðrar mönnunar í hópi dýralækna en lipurð annarra dýralækna og ráðning erlendra dýralækna kom í veg fyrir að meira tjón raungerðist en leit út fyrir á tímabili.

Nýtt greiðsluferfi var sett upp þannig að vægi þeirra hryssna í hjörðinni sem best gáfu af sér var aukið en sýnt þótti að þessi aðgerð myndi geta skilað bændum fjórðungshækkun í afurðarverði til jafnaðar. Að auki var grunntaxti blóðeiningar hækkaður um 8%. Þetta gekk eftir því andvirði blóðs fór hjá meðalgóðri framleiðsluhryssu úr kr. 70.000,- í kr. 95.000,- sem þýðir að afurðarverðið hefur hækkað um 35,7% til jafnaðar milli ára.

Eftirlit með blóðsöfnuninni á árinu

Eftirlitsdýralæknir Ísteka heimsótti yfir 90% starfsstöðva á tímabilinu. Einnig heimsóttu eftirlitsaðilar á vegum erlendra kaupenda á lyfjaefni Ísteka meirihluta bænda auk þess sem fyrirtækið hefur haft af því spurnir að MAST hafi heimsótt alla aðila á tímabilinu. Að ofangreindu ætti því að vera ljóst að býsna góð heildarmynd hafi náðst af blóðtökum hryssna á árinu.

Uppkomin frávik við blóðsöfnunina

Frávik kallast atburður eða aðstæður sem upp koma og geta haft áhrif á líðan hryssu. Í ár var í fyrsta sinn haldið skipulega utan um frávik sem er í alla staði jákvætt og er í samræmi við ákvæði í nýju reglugerðinni. Vissulega er alltaf erfitt að skilgreina nákvæmlega hvað telst eiginlegt frávik í tilbrigðaríku og um margt ófyrirsjáanlegu starfi eins og meðhöndlun stóðhrossa er og reglugerðin gefur eðlilega ekki nema takmarkaða forskrift, sjá c.-lið, 5. gr. reglugerðar nr. 900/2022. Því var sú ákvörðun tekin hjá Ísteka að skrá frekar meira en minna. Skráningarnar önnuðust fulltrúar fyrirtækisins á blóðtökustað ásamt dýralæknum sem bera ábyrgð á blóðtökunni hverju sinn. Gögnin verða yfirfarin í vetur með það að markmiði m.a. að samræma og einfalda skráningarferlið, gera það skilvirkara til að auka gæði skráninganna. Gögnin munu þannig nýtast betur við framþróun verkferla í framhaldinu.

Af um 24.000 blóðtökum voru skráð frávik í 391 tilvikum (1,6%). Langflest tilvik voru skráð vegna hryssna sem sýndu einkenni túlkuð sem ótti eða streita. Yfirgnæfandi meirihluti þeirra (90% tilvikanna) jafnaði sig (róaðist) strax eða meðan á dvöl í bás stóð. Endurtekin frávik voru skráð hjá 41 hryssu og er það eindregin ráðlegging Ísteka að eigendur þeirra íhugi vel hvort þær eigi heima í þessu hlutverki til frambúðar.

Um langt árabil hefur verið haldið utan um slys og afföll gripa. Skráð slys á tímabilinu voru fimm hjá hryssum og eitt hjá folaldi og afföll hryssna voru alls sjö. Að meðaltali hafa afföll hryssna undanfarin ár verið um 0,1%. Þá voru á tímabilinu skráð tilvik sem kallast „ofbeiting valds“ í skráningarforminu teljandi á fingrum annarar handar sem er samt og mikið. Að mati Ísteka er mjög nauðsynlegt að allir sem koma að vinnu við blóðtöku missi ekki sjónar á hlutverki sínu og leggi ávallt höfuðáherslu á velferð og nærgætni í umgengni sinni við hryssurnar. Þetta á að sjálfsögðu við í hvaða búfjárhaldi sem er.

Hin heilaga þrenning blóðbúskapar þarf að vera í hávegum höfð á hverjum stað. Hryssurnar þurfa að vita til hvers er ætlast af þeim og erfiða einstaklinga þarf að grisja út eftir að eðlilegum tíma þeirra við að venjast hlutverki sínu lýkur án árangurs. Aðstaðan þarf að vera með þeim hætti að auðvelt sé að beina hryssunum frá gerðinu, inn í rennuna og þaðan inn í básinn. Mannskapurinn í heild þarf að vera yfirvegaður og kunna til verka. Þegar HAM er til staðar gengur verkið bæði fljótt og áreynslulítið fyrir sig en ef einhvern þáttinn vantar hallar fljótt undan fæti.

Tilmæli Ísteka um að hundar væru ekki viðstaddir á blóðtökustað voru að mestu leyti virt, enda eiga hundar þar ekkert erindi. Í örfáum tilfellum voru hundar viðstaddir sem höguðu sér vel og hrossum stóð engin ógn af. Þó er staðfest að einn hundur hafði neikvæð áhrif á hryssur, bæði úti í rétt og inni í bás með hlaupum, gjammi og glefsi. Til að útiloka í eitt skipti fyrir öll frávik sem þessi mun Ísteka framvegis gera þá kröfu að dýralæknar hefji ekki blóðtökur séu hundar nærstaddir.

AWF við 15 bæi

Staðfest er að nokkrir bændur urðu varir við fulltrúa AWF samtakanna sem birtu myndbandið haustið 2021. Nánar tiltekið var AWF á ferðinni ásamt þriggja manna upptökuteymi í ágústmánuði í nágrenni 15 bæja. Upptökuteymið mun hafa verið frá þýskum fjölmiðli en virtist lúta ritstjórn samtakanna en þau höfðu í öllum tilfellum frumkvæði af því að hafa samband við bændur og Ísteka í von um viðtöl. Ísteka hafnaði þátttöku og lýsir yfir mikilli furðu á framkomu og verklagi hópsins sem varð m.a. uppvis að dónaskap, óskammfeilinni framkomu og ágengni gagnvart bændum heima á býlum þeirra. Ljóst er að framkoman AWF var það ógnandi að sumum bændum stóð ekki á sama. Markmiðið virðist beinlínis hafa verið að skapa þessar ógnandi aðstæður til að ná viðbrögðum bænda á filmu. Ísteka gerir ráð fyrir að efnið verði birt á næstu mánuðum í einhverju formi. Tekið skal fram að enginn varð var við faldar myndavélar í nágrenni sínu, hvort sem er á bæjarhlöðum eða við blóðtökur. Tíminn mun leiða í ljós hvort þær voru til staðar eða ekki. Vitað er að samtökin hafa um langt skeið haft mikinn áhuga á þeim bæjum þar sem Ísteka heldur sín stóð til að ná þar í efni enda telja þau áhrifin af því vera mun sterkari en upptökur frá bæjum almennt. Ekki fundust neinar faldar upptökuvélar í sumar en fyrrgreint upptökuteymi sást þó við einn þeirra og virtust þar vera að taka viðtöl við sig sjálf.

Kerfisbundnar árásir

Að mati Ísteka hafa AWF og fleiri, einstaklingar og félagasamtök, haldið uppi kerfisbundnum árásum á atvinnugreinina undanfarin misseri með fullyrðingum um brot á dýravelferð. Opinber umfjöllun þeirra hefur í mörgum tilfellum verið afar villandi og einkennst af öfgum og staðleysum eins og margoft hefur verið bent á. Enda er það svo að fátt búfé býr við aðstæður sem eru öllu nær markmiði laga nr. 55/2013, um velferð dýra, en einmitt hryssur í blóðnytjum. Þrátt fyrir óboðlega framkomu fulltrúa AWF og fjölmiðla á þeirra vegum er Ísteka að sjálfsögðu opið fyrir samræðum við blaða- og fréttamenn. Má sem dæmi nefna að orðið var við óskum fulltrúa erlends fjölmiðils að fá að vera viðstaddir blóðtökur í sumar. Miðillinn hefur þegar birt þá úttekt sína og hefur hún birtst víða um heim að undanfögnu.

Um eigin hross Ísteka

Ísteka var með 4 hópa í blóðnytjum á þremur stöðum á árinu, alls um 280 hryssur eða tæp 6% af heildarfjölda hryssna. Fyrirtækið hefur ástundað mjög kerfisbundið val á hryssum undanfarin sjö ár og virðist ásetningur folalda undan betri hryssum hafa skilað miklum árangri á tiltölulega skömmum tíma. Úrvalið hefur ásamt léttu álagi á fola (ca 15 hryssur á hest, minna á óreynda) skilað um fjórðungsaukningu í afurðamagni á tímabilinu miðað við landsmeðaltal. Er hér

örugglega að umtalsverðum hluta um kynbótaframför að ræða. Meðalhryssan í hverjum hópi fyrir sig gaf afurðir sem voru í öllum tilfellum yfir landsmeðaltalinu; 6,1, 6,2, 6,3 og 6,7 einingar í hópunum fjórum miðað við allar hryssur á lista en 6,3, 6,8, 6,8 og 7,0 sé eingöngu miðað við fyljaðar hryssur.

Helstu frávik og atburðir í hópum Ísteka utan blóðtökutímabils voru eftirfarandi: Hófvöxtur hjá nokkrum hryssum í einum hópnum var orðinn full mikill þegar stóðið var skoðað í vor. Úr þessu var þegar bætt og verður hópinn undir meira eftirliti hér eftir. Snemma í vor, fyrir venjulegan köstunartíma, lét hryssa folaldi. Svo langt var liðið á meðgönguna að þrátt fyrir tilraunir dýralæknis til að koma stálpuðu lífvana fóstrinu frá hryssunni, tókst það ekki og var hún aflífuð. Í vor og öllum að óvörum sýndi mertryppi í uppeldi greinileg merki þess að vera komið að köstun. Skoðun dýralæknis staðfesti þann grun og að ekkert hrjáði tryppið enda heilbriggt, þroskamikið og í góðu standi. Það kastaði svo nokkrum dögum síðar og heilbriggt folald kom í heiminn sem gekk undir móður sinni án vandkvæða fram undir haust. Við samanrekstur í vor kom í ljós að tvö folöld höfðu þvælst frá mæðrum sínum eða þær hafnað þeim. Öðru var lógað en hitt var tekið í fóstur af starfsmanni Ísteka þar til hryssa fannst sem venja mátti undir. Býr það sig nú undir veturinn ásamt fósturmóður sinni. Ein hryssa kom inn lítillaga hölt við blóðtökur í sumar en án sýnilegra áverka og versnaði henni næstu daga. Hún var því tekin úr stóðinu og sett á sterameðferð sem hafði takmörkuð áhrif og á hryssan því ekki afturkvæmt í blóðtökuhóp. Önnur frávik á bæjum Ísteka við blóðtökur í sumar voru annars svipuð og annars staðar og voru nokkrar hryssur teknar út úr hópnum vegna endurtekinna hegðunarfrávika.

Niðurlag

Hrossabúskapur til framleiðslu afurða; blóðs til lyfjaframleiðslu og folalda, sem að uppistöðu til fara í kjötframleiðslu, er eðlislíkur öðrum búskap að flestu leyti. Frávik, slys og afföll verða vissulega í þessari starfsemi eins og annarri en þau eru fá miðað við það sem þekkist úr öðrum rekstri. Það ber því þessu fallega en oft misskilda búskaparformi vel söguna, búskap sem getur hentað mun fleirum en nú þegar stunda hann. Markmiðið og stöðug vinna Ísteka er að skerpa sem kostur er á öllum verkferlum til að lágmarka frávik af hvaða tagi sem er, búskapnum í heild til framdráttar.

Færa má fyrir því sterk rök að fáar ef nokkrar skepnur í umsjá manna eigi vól á betra lífi en blóðnyttjahryssur sem lifa frjálssar í högum undir virku eftirliti m.t.t. heilsu og velferðar í samræmi við 1. gr. laga nr. 55/2013, um velferð dýra, en þar segir: „Markmið laga þessara er að stuðla að velferð dýra, þ.e. að þau séu laus við vanlíðan, hungur og þorsta, ótta og þjáningu, sársauka, meiðsli og sjúkdóma, í ljósi þess að dýr eru skyni gæddar verur. Enn fremur er það markmið laganna að þau geti sýnt sitt eðlilega atferli eins og frekast er unnt.“

Reykjavík 15. nóvember 2022

Fyrirspurnir um efni þessarar tilkynningar sendist á arnthor@isteka.com